

Академик Бранислав Шошкић

ПРИВРЕДНИ СИСТЕМ И МАКРО-ЕКОНОМСКА ПОЛИТИКА У НАШОЈ ДВОЧЛАНОЈ ФЕДЕРАЦИЈИ

1. У дугом историјском периоду након меркантилизма, у периоду доминантне ситне робне производње и слободне (тзв. неограничене односно савршене) тржишне конкуренције, није се осјећала потреба за неком активнијом улогом државе у привредном животу земље. Њена улога се, углавном, ограничавала на правну заштиту приватне својине, утврђивање пореза и прикупљање буџетских средстава. Принцип *laissez-faire-a*, препуштања привреде самосталним привредним субјектима и слободној тржишној конкуренцији, био је, мање-више општеприхваћен и у теорији и у пракси привредно најразвијенијих земаља. Тржиште је тада углавном успјешно рјешавало могуће привредне застоје, структурне поремећаје, макро-економске проблеме.

Са концентрацијом и централизацијом капитала и све значајнијом улогом монопола, са великом економском депресијом и масовном незапосленošћу 30-их година овог вијека и, повезано са тим, са настанком Кејнзове макро-економске теорије, долази до напуштања принципа *laissez-faire* и пирхватања, најпре у теорији, а онда и пракси, неопходности активне макро-економске улоге државе, прије свега у циљу што бољег рјешавања проблема привредних застоја (рецесија, депресија, криза), односно посусталог нивоа привредне активности и запослености, тј. масовне незапослености, а потом и општег раста цијена, тј. инфлације, и спољноекономских проблема, а такође проблема монопола и расподеле.

Макро-економска политика државе није значила — нити она данас уопште па и код нас не смije да значи — спутавање, а још мање негирање тржишног карактера привреде. Конципирањем и вођењем економске политике, држава, по правилу, не преузима на себе организовање и управљање привредном активношћу.

Посебно је питање национализовања појединих, обично не-ефикасних привредних прана односно крупних предузећа и оснивања јавних предузећа у неким областима привређивања. А то је, као што видимо, довело до најновијих процеса масовне денационализације, у многим не само бившим (са или без навода) социјалистичким земљама.

2. Свака држава, па према томе и двочлана федерација, мора да конципира и институционализује одређени привредни систем, као скуп привредно-системских рјешења, и да конципира и води одређену економску политику. Конципирање и институционализовање привредног система је утолико неопходније и акутније уколико се напушта или радикално реформише додашњи привредни систем. А конципирање и вођење економске политике је утолико неопходније уколико се напушта нетржишни — или недовољно тржишни — систем привреде, уколико се прихвата што досљеднија и што свестранија оријентација ка тржишној привреди, уколико се прелази на тржишну привреду. А тржишна привреда, којој и ми треба да тежимо, подразумијева самосталност привредних субјеката у организовању и вођењу привредних активности у зависности од (обима и структуре) платежне способности тражње (на домаћем и страном тржишту), плурализам и равноправност својинских облика, слободну привредну иницијативу, материјалну мотивацију, преузимање ризика, тржиште — и, по правилу, тржишно формирање цијена — роба и услуга али и тржиште — и слободно формирање цијена употребе — фактора производње — капитала, доступних природних ресурса и рада, што потпунију тржишну конкуренцију, отворену привреду и што шире укључивање у међународну подјелу рада, слободно девизно тржиште и конвертибилност домаће валуте.

3. Једно од основних питања јесте: ко треба да конципира и институционализује пожељни привредни систем и ко треба да коципира и води економску политику. Начелан одговор јесте да то треба да чини држава, односно одговарајући државни органи. Они, наравно, то треба да чине ослањајући се на науку, прије свега економску, али и правну.

Ако је држава унитарна, онда то треба да чине централни државни органи, којима би у реализацији помагали нижи регионални и локални државни органи, с тим што би се у неким сегментима привредног, посебно пореског система могле да респектују специфичности и извесна ограничена самосталност у одлучивању у регионалним и локалним оквирима.

Што се тиче федералне државе са више или и само са двије федералне јединице, и ту би федерална држава, односно централни федерални органи, морали да буду надлежни за конципирање и утврђивање привредног система и вођење макро-економске политике. При томе треба имати у виду, прво, да ти органи јесу, односно треба да буду састављени од представника феде-

ралних јединица и, друго, да је природно да ти органи у концепирању привредног система и економске политике треба да воде рачуна о ставовима и мишљењима представничких и других органа федералних јединица. Они треба да узимају у обзир и ставове из (евентуалних) јавних расправа, а, неизоставно, и ставове истакнутих научних радника и институција из области економске, па и (што се тиче посебно привредног система) правне науке.

Све у свему, концепирање привредног система и економске политике морало би и у федерацији са двије или више федералних јединица да буде у надлежности федералне државе, као што је то случај са ресорима народне одбране и спољних послова. И овдје, као и у случају унитарне државе, улога државних органа федералних јединица, као и нижих — регионалних и локалних — органа, неопходна је у оживотворивању — утврђеног привредног система. Сви ти органи у федералним јединицама би требало да имају и ограничену самосталност у одређеним сегментима привредног, посебно пореског система.

4. Напријед изведени закључци полазе наравно од претпоставке — а мислимо да од ње прије свега треба поћи — да је основни циљ концепирања привредног система и економске политике постизање што веће привредне ефикасности и богатијег друштва.

Адекватан привредни систем треба да обезбиједи ефикасну тржишну привреду, са њеним неопходним, раније наведеним, компонентама, али и јединствено тржиште, као један од важнијих предуслова привредне рационалности и ефикасности.

Надлежност федералне државе би била да Уставом и законима институционализује привредни систем који ће што потпуније и што досљедније довести до што свестраније и што ефикасније тржишне привреде и да заједно са органима федералних јединица, регионалним и локалним органима обезбиједи спровођење у живот таквог привредног система, његову стабилност и релативну трајност.

Надлежност федералне државе би била да у оквиру таквог, тржишно оријентисаног и јединственог привредног система концепира и спроведе радикалну реформу својинских односа, обезбјеђујући плурализам и равноправност свих својинских облика, уз трансформацију друштвеног у државни капитал и трансформацију (највећег дијела) друштвене односно државне својине у дионичарску, по нашем мишљењу, (а), прије свега, мада не и једино, у радно-дионичарску, (б) коју би требало извршити највећим дијелом трансфером, без накнаде, свима запосленим и осталим пунољетним грађанима и (в) у виду непрениосивих (на име) дионица (што би запосленима обезбјеђивало право партиципације у управљању и дохотку по основу (су)својине.

Привредно-системским рјешењима би, по нашем мишљењу, требало обезбиједити: (а) вредносну заштиту нетрансформисаном

државном капиталу (у јавним и другим предузећима) увођењем обавезне реалне амортизације и акумулације (као цијене употребе државног капитала), (б) радно-дионичарски и дионичарски карактер јавних предузећа, с тим што би држава задржавала неопходан или „контролни пакет“ акција, тј. дионица, и (в) јединствени систем расподеле плата у читавој ван-привреди и у јавним и монополским областима, и то, прије свега, према квалификационој структури запослених у свакој установи и (јавним и монополским) предузећима, остављајући тим установама и предузећима могућности (у оквиру тако утврђеног укупног фонда плата) дјелимичне диференције индивидуалних плата.

5. Адекватна научно и стручно заснована економска политика неопходна је допуна привредном систему и незамјенљив услов за успјешно дјеловање тржишне привреде. Без ње тржишна привреда неће увијек обезбјеђивати: (а) високи ниво укупне привредне активности, тј. високу стопу привредног раста; (б) задовољавајући ниво укупне запослености, тј. пуну запосленост (радне снаге и осталих фактора производње); (в) стабилност цијена, тј. стање без инфлације; (г) спољно-економску равнотежу, и, код нас, прекомјерну спољну задуженост, као и (д) отклањање негативности у монополским областима и (е) у домену расподеле.

Макро-економска политика, коју, као што смо рекли, треба да конципира и води федерална држава, морала би да обухвати све видове те политике: монетарно-кредитну, фискалну односно пореску политику и политику јавне (опште и заједничке) потрошње, спољно-економску, анти-монополску и политику расподеле. Одговарајућом комбинацијом појединих видова макро-економске политике требало би постизати напријед истакнуте циљеве, а у нашој ситуацији, прије свега, укупну привредну активност и укупну запосленост, а посебно сузбијати општи раст цијена, тј. инфлацију, утичући прије свега, на изворне генераторе инфлације, покривањем јавне потрошње, задрвим изворима прихода (порезима, доприносима, неемисионим кредитима, емитовањем државних обвезница), а не примарном емисијом новца и радикалном реструкцијом код нас предимензиониране јавне потрошње, као резултат, поред осталог, ирационалне организације наше федералне државе и њених федералних јединица.

Branislav Šoškic

ECONOMIC SYSTEM AND MACRO-ECONOMIC POLICY
IN OUR BIFOLD FEDERATION

— Summary —

Each state and, similarly, bifold federation must conceptualize and institutionalize a certain economic system as a model of economic-systemic solutions, and to conceptualize and conduct a certain economic policy. Conceptualization and institutionalization of economic system is insomuch indispensable and acute as the prior economic system is being abandoned or radically reformed. And the outlining and conduction of the economic policy is insomuch indispensable as the non-market — or insufficiently market-oriented — economic system is being abandoned, and as some more consistent and comprehensive orientation towards market economy is accepted, and as transition towards market economy is carried out.

Federal state with more or just two federal units must become the authority competent for outlining and determining overall economic system and for conducting macro-economic policy. At that, the fact must be taken into consideration that, primarily, these bodies should be made up of the representatives of federal units and, secondly, that, as a matter of course, those bodies should take into consideration the opinions and points of view of representative and other bodies of federal units, while making decisions on outlining economic system and economic policy. They should take into consideration even the opinions received at some (if any) public discussions and, indispensably, the opinions of some prominent scientists and of those institutions from economic and even (particularly regarding economic system) law science.

The role of federal units' authoritative bodies, as well as lower ones — regional and local ones — is indispensable for putting into practice the determined economic system. All authoritative bodies in federal units should have limited independence in particular segments of economic system, specially in tax system.

Adequate economic system should provide efficient market economy, with its indispensable components, and also it should provide an unitary market, as one of more important prerogatives for rational economic management and efficiency. Legal capacity of the federal state, within such market — oriented and unitary economic system, would be expressed through outlining and carrying out radical reform of the ownership relations, through providing pluralism and equality of all ownership models and with transformation of social into state-owned capital and transformation of (to considerable extent) social i.e. state-owned property into joint-stock property. That transformation, in our opinion, should be intended to include, primarily but not solely, work force and should be carried out, for the most part, by transfer without compensation to all employees and other persons of age, in shape of non-transferable (personal) shares which would open a possibility for employed persons to participate in management matters and income share on the basis of (joint) property.

Adequate and scientifically and professionally based economic policy is indispensable supplement to economic system and irreplaceable prerogative for successful activity of market economy. Without such a supplement, market economy will not persist in providing high level of overall economic activity i.e. high economic growth rate, satisfactory level of overall employment i.e. complete employment (of work force and of other factors of production), stability of prices i.e. non-inflation status, external-economic balance and, in our country, excessive external indebtedness as well as eliminating all shortcomings in monopolistic fields in the domain of distribution of capital.

